DSE DEMOGRAPHY AND SOCIAL ECONOMY

Cite: Parkhomenko, Oleksandr, Mykhailiuk, Anzhela, & Kovalska, Lesia (2026). Transformatsiia demohrafichnykh protsesiv v Ukraini pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny: vyklyky ta perspektyvy vidnovlennia [Transformation of Demographic Processes in Ukraine During the Russian-Ukrainian War: Challenges and Prospects for Recovery]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika — Demography and Social Economy*, 3 (65), 3—19. https://doi.org/10.15407/dse2026.03.003

https://doi.org/10.15407/dse2026.03.003
УДК 314.15:355.01(477)
JEL Classification: J11, J61, O15, H56

ОЛЕКСАНДР ПАРХОМЕНКО, канд. геогр. наук, доцент, доцент кафедри екології, географії та природокористування
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
14013, Україна, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53
E-mail: sasho1979turizm@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7939-9576

АНЖЕЛА МИХАЙЛЮК, аспірантка кафедри соціально-економічної географії
Львівський національний університет імені Івана Франка
76018, Україна, м. Львів, вул. Лесі Українки, 5/4
E-mail: kovalska_angelika_romanivna@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8141-9238

ЛЕСЯ КОВАЛЬСЬКА, канд. геогр. наук, доцент,
доцент кафедри туризмознавства і краєзнавства
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
76018, Україна, м. Івано-Франківськ, вул. Хіміків, 24
E-mail: lesia.kovalska@cnu.edu.ua
ORCID ID:0000-0001-7582-8249

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ

У статті досліджено трансформацію демографічних процесів в Україні в умовах російсько-української війни та її вплив на демографічну безпеку, людський капітал і перспективи післявоєнного розвитку держави. Масштабні людські втрати, вимушена зовнішня та внутрішня міграція, зниження народжуваності, підвищення смертності, погіршення вікової структури населення і скорочення трудового потенціалу зумов-

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)
© Publisher PH «Akademperiodyka» of the NAS of Ukraine, 2026. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

люють необхідність комплексного дослідження сучасних демографічних змін та формування ефективної державної демографічної політики, що актуалізує обрану тему дослідження. Метою статті є комплексне оцінювання трансформації демографічних процесів в Україні під впливом російсько-української війни та обґрунтування пріоритетних напрямів післявоєнного демографічного відновлення. Наукову новизну становить комплексний аналіз взаємозв'язку природного руху населення, вимушеної міграції, воєнних втрат і територіальних демографічних трансформацій із використанням міжнародних статистичних даних та порівняльного аналізу досвіду країни, що пережила збройний конфлікт. У дослідженні застосовано ретроспективний аналіз, системний, статистичний, порівняльно-географічний, картографічний та прогностичний методи, що уможливило здійснити оцінку масштабів демографічної кризи та визначити перспективу її подолання. Встановлено, що війна значно прискорила депопуляцію, посилила диспропорції статево-вікової структури населення, зумовила масштабний відтік населення репродуктивного та працездатного віку, а також поглибила регіональні демографічні дисбаланси. Порівняльний аналіз із Сербією засвідчив, що наслідки воєнних конфліктів мають довготривалий характер і можуть впливати на демографічний розвиток держави кілька десятиліть після завершення бойових дій. На основі прогнозних сценаріїв Організації Об'єднаних Націй до 2050 р. визначено можливі тенденції змін чисельності населення України та окреслено ризики подальшої депопуляції. Обґрунтовано пріоритетні напрями державної демографічної політики, що передбачають повернення вимушених мігрантів, стимулювання народжуваності, підтримку сімей із дітьми, збереження людського капіталу, інтеграцію ветеранів, розвиток системи охорони здоров'я та реалізацію комплексної політики демографічної стійкості як складової післявоєнного відновлення України.

Ключові слова: *демографічна криза, міграція, біженці, населення України, війна, людський капітал, відновлення України.*

Опис дослідницької проблеми і актуальність. Повномасштабна російсько-українська війна спричинила безпрецедентні демографічні трансформації в Україні. Військові дії призвели до значних втрат серед військового та цивільного населення, масштабного внутрішнього переміщення і зростання зовнішньої міграції та показників смертності, зниження народжуваності, порушення статево-вікової структури населення, скорочення трудового потенціалу та посилення процесів демографічного старіння. За оцінками Фонду ООН *(UNFPA),* з 2014 р. чисельність населення України скоротилась приблизно на 10 млн осіб, де максимум припадає на період повномасштабного вторгнення РФ на українські території [1].

Варто зазначити, що сучасні демографічні зміни під час війни відбуваються на тлі вже наявної депопуляції. Ще до початку повномасштабного вторгнення демографічна ситуація в країні характеризувалася тривалим природним скороченням населення, одним із найнижчих в Європі рівнем народжуваності, високими показниками смертності та інтенсивною трудовою міграцією [2]. Війна призвела до якісних змін людського капіталу через втрати економічно активного населення, погіршення стану здоров'я, руйнування систем освіти та охорони здоров'я, зростання рівня психологічної травматизації населення та зміну моделей сімейної поведінки. Такі

процеси створили довгострокові ризики для економічного розвитку, функціонування ринку праці, пенсійної системи, територіальної організації та забезпечення національної безпеки України. Війна перетворила демографічну кризу із соціально-економічного явища на масштабну гуманітарну та безпекову проблему.

Світовий досвід держав сучасних військових конфліктів, зокрема у Сербії, Боснії і Герцеговині, Хорватії, Руанді, свідчить про негативні демографічні наслідки, простежувані упродовж кількох десятиліть по завершенню бойових дій. Вони проявляються у скороченні чисельності населення, прискоренні демографічного старіння, дефіциті трудових ресурсів (людського капіталу), уповільненні природного відтворення та збереженні високого рівня зовнішньої міграції. Ефективне повоєнне відновлення має ґрунтуватись не лише на реконструкції інфраструктури, а й на реалізації комплексної демографічної політики, спрямованої на повернення населення; стимулюванні народжуваності; підтримці сімей; інтеграції ветеранів; розвитку системи охорони здоров'я та створенні економічних передумов для збереження людського капіталу. Саме така наукова прогалина визначає дослідницьку проблему пропонованої статті, що полягає у необхідності комплексного дослідження трансформації демографічних процесів в Україні під впливом російсько-української війни, а також обґрунтуванні науково-практичних напрямів демографічного відновлення України з урахуванням міжнародного досвіду, насамперед країн, що пережили збройні конфлікти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Демографічні наслідки російсько-української війни стали предметом активних досліджень міжнародних організацій, наукових центрів та урядових інституцій. Основними напрямами сучасних досліджень є оцінювання масштабів вимушеної міграції, людських втрат, депопуляції, трансформації вікової структури населення та перспектив післявоєнного демографічного відновлення України.

Спільні дослідження Світового банку, Європейської Комісії, Організації Об'єднаних Націй та Уряду України «*Rapid Damage and Needs Assessment*» *(RDNA4)* спрямовані на аналіз проблематики людського капіталу та повоєнного відновлення України, а також на зростання масштабів інфраструктурних і культурно-історичних руйнувань у 2025 р. та складності відновлення систем, необхідних для економічного розвитку та соціального добробуту. За результатами їх досліджень, станом на 31 грудня 2025 р. загальний збиток оцінюється у 195,1 млрд дол США. Встановлено, що найбільше постраждали житловий, транспортний та енергетичний сектори. Цей показник приблизно на 10,8 % більший ніж у 2024 р. *(RDNA4).* Соціально-економічні втрати у 2025 р. зросли до 666,7 млрд дол, що відображає зростання на 13,2 % з часу проведення *RDNA4.* У всіх секторах регіони, найближчі до лінії фронту (Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька,

Херсонська, Чернігівська, Київська області), зазнали близько 72 % збитків [3]. Станом на 31 грудня 2024 р. орієнтовна загальна вартість реконструкції та відновлення в Україні становить 524 млрд дол США, що приблизно у 2,8 раза перевищує оціночний номінальний ВВП України за 2024 р. [4].

Серед українських науковців проблеми демографічної безпеки, міграційних процесів, людського розвитку та трансформації населення України в умовах кризових явищ, зокрема війни, активно досліджують Е. Лібанова, О. Позняк та інші представники вітчизняної демографічної школи. Е. Лібанова (E. Libanova) виокремлює три ключові міграційні загрози для України: неповернення значної частини українських біженців, повоєнне возз'єднання сімей за кордоном та майбутня імміграція [5]. О. Позняк (O. Pozniak) зазначив, що населення в країнах Європи старішає, і уряди європейських країн зацікавлені, щоб частина українських мігрантів там залишилась, а також наголосив на тому, що у майбутньому Україна залучатиме мігрантів для підтримки чисельності населення [6]. Д. Напорчук (D. Naporchuk) провів комплексний аналіз сучасного стану та впливу демографічних факторів на економічну безпеку України в умовах воєнного стану. Він указав на основні виклики, пов'язані зі зменшенням трудового потенціалу та порушенням соціально-економічного балансу. Автор акцентував увагу на демографічному старінні та масовій міграції після закінчення війни. Усі ці виклики посилять загрози економічної безпеки, особливо за рахунок зниження продуктивності праці та збільшення соціальних витрат держави [7]. О. Литвинчук (O. Lytvynchuk), О. Юрківський (O. Yurkivskyi) досліджували міграційні процеси в Україні останнього десятиліття, а також питання сучасної міграційної кризи, що виникла у результаті російсько-української війни, проаналізували основні групи мотивів (політичні, військові, економічні, соціальні та екологічні), що є основою міграційних процесів [8].

Спільним у всіх сучасних публікаціях українських дослідників є обґрунтування необхідності формування нової демографічної політики України. Аналіз сучасних міжнародних і національних досліджень свідчить про значний науковий інтерес до проблем демографічних наслідків російсько-української війни. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного аналізу загальних демографічних втрат України, порівняння сучасних процесів з постконфліктним досвідом демографічної трансформації країн, на території яких відбувалися воєнні конфлікти та розроблення ефективних механізмів демографічного відновлення держави у післявоєнний період, що й визначило актуальність пропонованого дослідження.

Методи дослідження. Інформаційну базу дослідження становили офіційні статистичні матеріали *United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), United Nations Population Fund (UNFPA), Eurostat, United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA), International Organization*

for Migration (IOM), Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Державної служби статистики України, а також результати сучасних наукових досліджень.

У процесі дослідження використано такі підходи: системний — для розгляду демографічних процесів як взаємопов'язаної системи, що формується під впливом вимушеної міграції, воєнних втрат та соціально-економічних чинників; міждисциплінарний — поєднує методи демографії, суспільної географії, статистичного аналізу та порівняльних досліджень; статистичний метод — для аналізу показників чисельності, народжуваності, смертності та внутрішнього переміщення населення. Статистичну обробку даних автори виконували на основі офіційних міжнародних баз даних та національної статистики. Порівняльно-географічний метод використано для аналізу міжнародного досвіду під час формування демографічної політики України. Ретроспективний аналіз застосовувався для дослідження динаміки демографічних процесів у довоєнний та воєнний періоди, що дало можливість визначити масштаби трансформації демографічної ситуації. Картографічний метод уможливив виявити територіальні особливості та регіональні відмінності демографічної ситуації в Україні під час російсько-української війни. Метод прогнозування сприяв оцінюванню можливих тенденцій зміни чисельності населення України до 2050 р. на основі середнього варіанта прогнозу *World Population Prospects 2024,* розробленого *UN DESA,* з урахуванням сценаріїв післявоєнного повернення мігрантів та відновлення народжуваності.

Постановка мети та завдань статті. Метою статті є комплексний аналіз трансформації демографічних процесів в Україні під впливом російсько-української війни та обґрунтування пріоритетних напрямів післявоєнного демографічного відновлення. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: охарактеризувати демографічну ситуацію у довоєнний і воєнний періоди, визначити демографічні втрати, спричинені російсько-українською війною, проаналізувати територіальні особливості демографічних трансформацій та їх вплив на регіональний розвиток і демографічну безпеку України, а також здійснити порівняльний аналіз демографічних наслідків воєнних конфліктів в Україні та Сербії.

Виклад основного матеріалу. До початку повномасштабної війни Україна вже перебувала в умовах тривалої демографічної кризи, яка проявлялась у скороченні чисельності населення, низькому рівні народжуваності, високому рівні смертності, старінню вікової структури та негативному міграційному сальдо. За даними Державної служби статистики України, у 2021 р. на 100 померлих припадало лише 38 народжених немовлят, що свідчило про глибоку кризу відтворення населення. Станом на 1 січня 2022 р. чисельність наявного населення України становила 41,17 млн осіб, що на 421 тис. осіб менше від 2021 р. [9].

Російсько-українська війна сформувала комплексний механізм демографічної трансформації, де окремі компоненти не діють ізольовано, а взаємно посилюють один одного. Зовнішня міграція населення репродуктивного та працездатного віку змінює віково-статеву структуру населення, що, зі свого боку, створює передумови для подальшого скорочення кількості народжень навіть після завершення активної фази бойових дій. Сучасну демографічну кризу України доцільно розглядати як кумулятивний результат взаємодії воєнних втрат, депопуляції, вимушеного переміщення населення, трансформації віково-статевої структури та звуження репродуктивної бази суспільства. За оцінками Фонду ООН у галузі народонаселення *(UNFPA),* з початку російської агресії з 2014 р. Україна втратила близько 10 млн осіб демографічного потенціалу, з яких приблизно 8 млн припадає на період після 2022 р., де основними причинами визначено вимушену міграцію, воєнні втрати та різке падіння народжуваності [10].

Одним із наймасштабніших проявів демографічної трансформації України внаслідок повномасштабної війни стало вимушене переміщення населення, яке безпосередньо вплинуло на чисельність населення, його територіальну структуру та розподіл людського капіталу. Масштаби цього процесу мають не лише гуманітарний, а й довгостроковий демографічний вимір, оскільки значна частина переміщених осіб належить до працездатних, репродуктивних і дитячих вікових груп. Саме тому зовнішня та внутрішня міграція змінює не тільки фактичну чисельність населення окремих територій, а й потенціал його подальшого природного відтворення.

Окремим проявом демографічних втрат є примусове переміщення українських дітей. За даними незалежної міжнародної комісії ООН з розслідування порушень в Україні, станом на березень 2026 р. виявлено факти депортації або незаконного переміщення понад 1200 українських дітей із п’яти областей України до РФ, що становить серйозну загрозу не лише з дотримання прав людини, але й для довгострокового демографічного розвитку України [11].

Станом на 2025 р., за даними *UNHCR,* кількість зареєстрованих українських біженців у світі становить 5,75 млн, з них у Європі — 5,2 млн. Крім того, 3,75 млн людей — внутрішньо переміщені особи (рис. 1) [12], що вплинуло на територіальну зміну місця проживання всередині країни.

Найбільшу частку серед них становлять жінки, діти та населення працездатного віку [14]. Слід зазначити, що частина вимушених мігрантів зберігає зв’язки з Україною, розглядає можливість повернення або вже повернулася. Це дає підстави розглядати майбутнє повернення населення як один із ключових резервів демографічного відновлення України, водночас його масштаби безпосередньо залежатимуть від безпекової ситуації та можливостей відновлення житлової, соціальної й економічної інфраструктури.

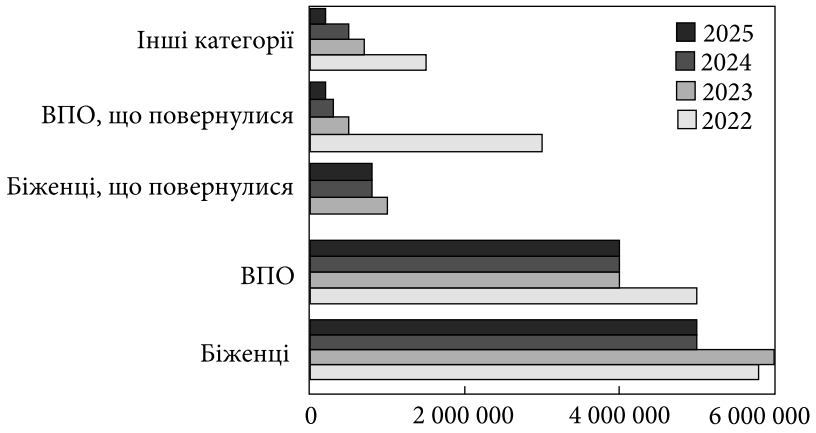

Рис. 1. Чисельність основних категорій вимушено переміщеного населення України під впливом російсько-української війни; * категорії «інші» охоплює осіб, котрі належать до інших категорій населення, що перебувають у сфері компетенції УВКБ ООН, але не віднесені до біженців, шукачів притулку, ВПО або осіб, які повернулися після вимушеного переміщення
Джерело: [13].

За даними *UNFPA* та *UNHCR*, кількість українців, які отримали статус біженців або перебувають під тимчасовим захистом в інших країнах, становила понад 6,7 млн осіб. За даними *UNHCR*, на початок 2026 р. найбільшу кількість українських біженців прийняли такі держави (табл 1).

Станом на 2025 р. найбільшими країнами, де перебувають українські біженці, були Німеччина, Польща та Чехія. Саме концентрація значної кількості українців в країнах Європи формує важливий зовнішній компонент сучасної демографічної структури України.

Пік безпрецедентної масштабної зовнішньої міграції населення припав на березень — серпень 2022 р. Після різкого зростання транскордонних переміщень інтенсивність потоків у наступні роки суттєво зменшилась та набула більш циклічного характеру. Максимум виїзду за кордон припав на літній період, що пов'язано із відпочинком та заробітками за кордоном (рис. 2).

Проте ці показники майже у 200 разів нижчі ніж у 2022 р. Така тенден-

Таблиця 1. **Українські біженці за кордоном,** *тис. осіб*

Країна	Кількість українських біженців, тис. осіб
Німеччина	1 330
Польща	979,98
Чехія	396,82
Велика Британія	263,75
Іспанія	256,75
Румунія	199,64
Італія	175,34
Словаччина	151,24
Молдова	139,16
Нідерланди	133,65

Джерело: складено авторами за даними UNHCR.

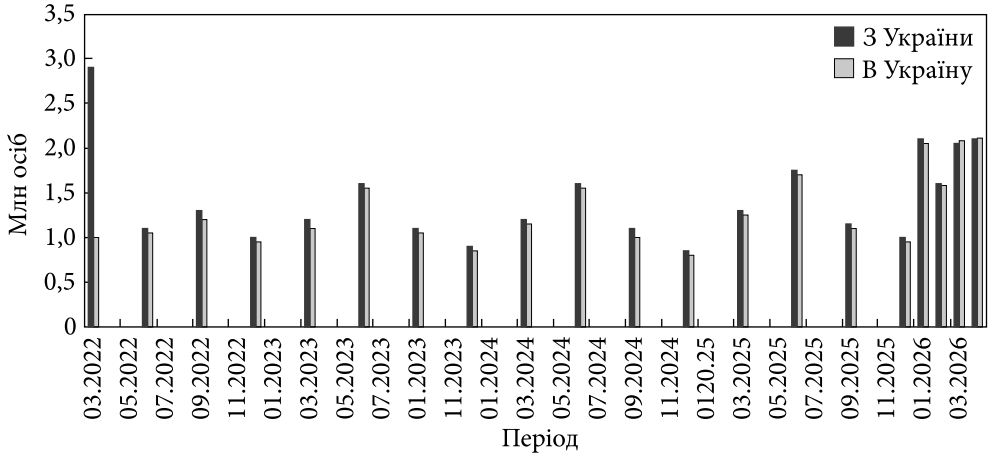

Рис. 2. Щомісячні перетини кордону громадянами України з Угорщиною, Польщею, Румунією, Словаччиною, Молдовою, *млн осіб*
Джерело: складено авторами за даними UNHCR.

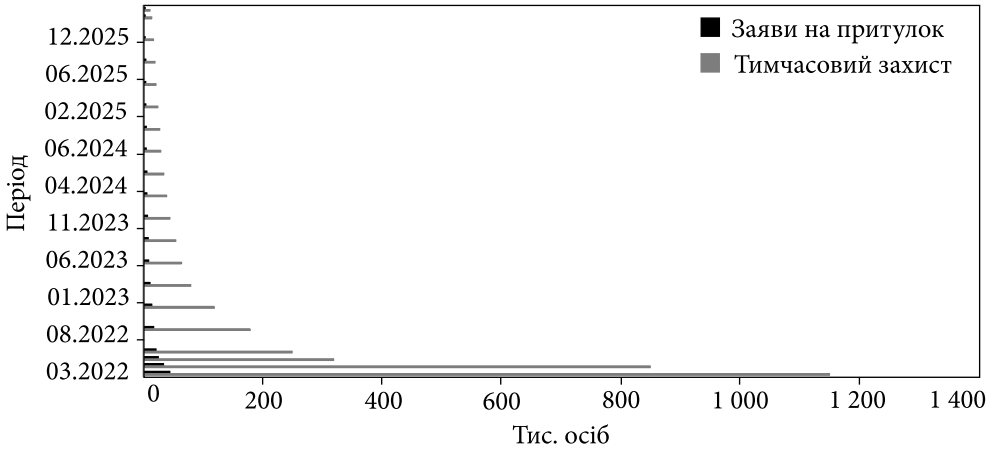

Рис. 3. Щомісячна кількість рішень про надання тимчасового захисту та поданих заяв на отримання притулку українцями в країнах ЄС, *тис. осіб*
Джерело: складено авторами за даними [15].

ція стабілізації міграційних потоків упродовж другої половини 2022 р. й донині свідчить не про припинення міграційного процесу, а про можливість повторних виїздів і повернень, адаптацію населення до кризових умов та відсутністю бажання виїжджати з України (рис. 3).

Важливим показником довгострокових демографічних наслідків є не лише масштаб поточного переміщення, а й тривалість перебування українського населення за межами держави та його соціально-економічна інтеграція в країнах-реципієнтах. За даними *OESD,* українські біженці проде-

Рис. 4. Внутрішньо переміщені особи в Україні (станом на 17 червня 2026 р., *тис. осіб*)
Джерело: побудовано авторами за даними [18].

монстрували високий рівень інтеграції на ринках праці країн перебування [16]. У низці держав рівень працевлаштування українців перевищує 50 %. Така ситуація має подвійний демографічний ефект: з одного боку, працевлаштування сприяє економічній самостійності вимушених мігрантів та зменшує їхню залежність від соціальної підтримки, а з іншого — тривала трудова інтеграція може підвищувати ймовірність залишення частини населення за кордоном. Аналогічну позицію займає й «*International Migration Outlook 2025*» — тривале перебування мігрантів за кордоном може спричинити стійкі процеси втрати людського капіталу та поглиблення демографічної кризи в Україні [17].

Паралельно із зовнішньою міграцією війна зумовила масштабне внутрішнє переміщення населення. За даними *UNHCR*, станом на 2026 р. мільйони громадян України залишаються ВПО. Це практично понад чверть довоєнного населення України, що зазнала внутрішнього вимушеного переміщення (рис. 4).

На противагу зовнішній міграції внутрішнє переміщення осіб не призводить до втрати населення державою загалом, проте суттєво змінює його територіальний розподіл. Регіони, що приймають значну кількість ВПО, отримують додаткове демографічне та соціальне навантаження, натомість

території, з яких населення евакуюється, зазнають скорочення, деформації віково-статевої структури та зменшення трудового потенціалу.

Найбільше навантаження за абсолютною чисельністю населення та масштабами гуманітарних потреб припадає на великі та економічно розвинені регіони, зокрема це Київську (2,256 млн осіб), Харківську (1,923 млн осіб) та Дніпропетровську (1,569 млн осіб) області. Високі абсолютні значення у цих регіонах частково пояснюються значною чисельністю населення до початку повномасштабної війни та їх роллю як центрів економічної, транспортної активності. Головними гуманітарними і логістичними центрами прийому ВПО стали Львівська, Одеська, Хмельницька, Вінницька та інші відносно безпечні області. Війна суттєво змінила просторову структуру населення України, зумовивши нерівномірний розподіл ВПО та інших категорій населення між регіонами (табл. 2).

Внутрішнє переміщення осіб виконує подвійні функції у демографічній системі України: з одного боку, воно частково компенсує втрату насе-

Таблиця 2. **Територіальний розподіл основних категорій населення внаслідок повномасштабної російської агресії проти України,** *тис. осіб*

Область	Біженці	Шукачі притулку	ВПО	Біженці, що повернулися	ВПО, що повернулися	Інші категорії
Київська	1000	48	1005	92	66	45
Харківська	730	36	980	78	58	41
Дніпропетровська	620	31	760	70	50	38
Львівська	500	28	610	55	42	32
Одеська	430	24	520	48	38	28
Донецька	410	22	590	45	35	27
Полтавська	320	17	430	35	28	21
Запорізька	310	16	410	33	26	20
Вінницька	250	13	340	28	22	17
Житомирська	210	11	290	24	19	15
Рівненська	200	10	260	22	17	14
Івано-Франківська	190	10	250	22	17	13
Чернігівська	180	9	230	19	15	12
Хмельницька	170	9	230	19	14	11
Тернопільська	130	7	170	14	10	8
Закарпатська	120	6	160	13	9	8
Волинська	100	5	140	11	8	7
Кіровоградська	90	4	110	9	6	5
Черкаська	80	4	100	8	5	4

Джерело: побудовано авторами за даними UNHCR та IOM; * категорії «інші» охоплює осіб, які належать до інших категорій населення, що перебувають у сфері компетенції УВКБ ООН, але не віднесені до біженців, шукачів притулку, ВПО або осіб, які повернулись після вимушеного переміщення.

лення окремими безпечнішими регіонами, а з іншого — не усуває загального скорочення населення держави та може поглиблювати територіальні диспропорції. Особливо важливим є те, чи перетвориться тимчасове переміщення на довготривале проживання в нових місцях. Якщо частина ВПО не повернеться до територій попереднього проживання, це спричинятиме довгострокову зміну системи розселення та демографічної структури регіонів України.

Одним із найсуттєвіших демографічних наслідків війни стало скорочення відтворення населення. За оцінками *UNFPA,* в Україні з 2022 р. рівень народжуваності різко впав до однієї дитини на жінку — «найнижчий рівень народжуваності в Європі та один із найнижчих у світі». Зниження народжуваності є результатом одночасного впливу декількох взаємопов'язаних чинників: невизначеності щодо майбутнього, погіршення економічних умов, житлових проблем, вимушеної міграції, розділення сімей, мобілізації чоловіків та загального погіршення соціального середовища [19].

Також чинником впливу війни на демографічну систему є кількість загиблих у російсько-українській війні. За офіційними даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини *(OHCHR)*, з початку повномасштабного вторгнення було верифіковано щонайменше 15 578 загиблих цивільних осіб, серед них 784 дитини, та 43 352 поранених, у тому числі 2 668 дітей (станом на квітень 2026 р.). У квітні 2026 р. в Україні загинуло щонайменше 238 цивільних осіб та 1404 отримали поранення, що є найбільшою щомісячною кількістю жертв серед цивільного населення з липня 2025 р. Це на 18 % більше ніж у квітні 2025 р. (223 загиблих, 1169 поранених) та на 13 % більше ніж у березні 2026 р. (216 загиблих, 1242 поранених). За даними *UNHCR*, за перші чотири місяці 2026 р. кількість жертв серед цивільного населення (815 загиблих, 4174 поранених) була на 21 % вищою ніж за аналогічний період 2025 р. (682 загиблих, 3453 поранених). У 2025 р. кількість жертв серед цивільного населення зросла на 31 % порівняно з 2024 р., а з лютого 2022 р. було задокументовано щонайменше 14 383 загиблих цивільних осіб та 37 541 поранених. Проте реальні показники можуть бути значно вищими через неможливість проведення верифікації на окупованих територіях та у районах активних бойових дій [20]. Демографічне значення цих втрат визначається не лише абсолютною кількістю загиблих. Важливим є віково-статевий склад постраждалого населення, оскільки загибель людей працездатного та репродуктивного віку одночасно зменшує чисельність населення, трудовий потенціал і потенціал природного відтворення. Поранення та інвалідизація населення також створюють довготривале навантаження на систему охорони здоров'я, соціального захисту та ринок праці.

Демографічні зміни, спричинені повномасштабною російською агресією, особливо виразно позначились й на чисельності населення молодого віку. Відповідно до даних міжнародної демографічної статистики, в Україні

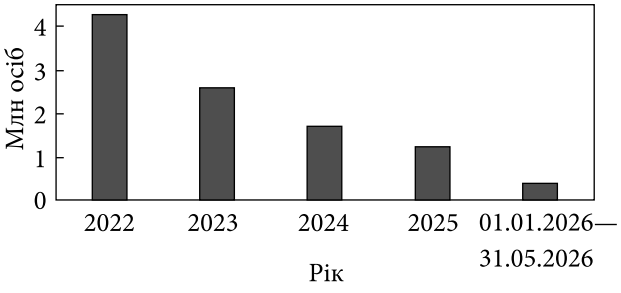

Рис. 5. Кількість осіб, які отримали багатосекторальну допомогу під час повномасштабного воєнного вторгнення РФ в Україну
Джерело: складено авторами за даними UNHCR.

прослідковується скорочення демографічної бази молодого населення віком 15—24 рр. (табл. 3). Це має довгострокові наслідки для відтворення людського капіталу, адже саме ця вікова когорта поступово переходить до активного економічного та репродуктивного віку.

В умовах війни чисельність когорти змінюється не лише внаслідок природного руху населення, а й через вимушену зовнішню та внутрішню міграцію. Тому демографічна проблема України полягає не лише у скороченні загальної чисельності населення, а й у звуженні його відтворювальної та економічної (трудової) бази. Згідно з прогнозом *World Population Prospects,* за умови збереження сучасних демографічних тенденцій в Україні, чисельність населення країни до 2050 р. може скоротитись до 30 млн осіб або навіть нижче, залежно від масштабів повернення мігрантів, рівня народжуваності та тривалості воєнних дій.

Масштаб гуманітарних потреб населення є ще одним індикатором глибини демографічної трансформації. За оцінками міжнародних організацій, понад 12,7 млн людей в Україні потребували гуманітарної допомоги (рис. 5). Зараз теж значна кількість населення потребує гуманітарної підтримки, що свідчить про погіршення соціально-економічних і життєвих умов і опосередковано впливає на міграційні рішення, стан здоров'я, економічну активність та репродуктивну поведінку.

У плані гуманітарного реагування *(HNRP)* у 2026 р. 10,8 млн осіб потребують гуманітарної допомоги та захисту, пріоритетними для гуманітарної допомоги визначено 3,6 млн осіб та 2,1 млн осіб — цільова аудиторія

Таблиця 3. **Динаміка чисельності населення України, молодь 2026 р.**

Країна	Населення віком 15—24 р., тис. осіб			Частка віком 15—24 р. (на 100 осіб загальної чисельності населення)		
	2000 р.	2025 р.	2050 р. (прогноз)	2000 р.	2025 р.	2050 р. (прогноз)
Україна	7,349	4,181	2,315	14,8	10,7	7,2

Джерело: складено авторами за даними [21].

багатосекторальних послуг УВКБ ООН для ВПО, біженців, які повернулися, та населення, постраждалого від війни у 2026 р.

Тривалість російсько-української війни сприяє погіршенню житлових умов, доступу до медичної допомоги, освіти, зайнятості та соціальних послуг, що підвищує ймовірність подальшого переміщення населення, ускладнює повернення мігрантів і може відкладати прийняття рішень щодо народження дітей. Тому гуманітарні наслідки війни є одним із механізмів демографічної трансформації.

Для аналізу можливих довгострокових наслідків війни для України доцільним є звернення до досвіду держав, що пережили збройні конфлікти та подальшу тривалу депопуляцію. Показовим у цьому контексті є досвід Сербії, важливий передусім для розуміння інерційності демографічних наслідків після завершення активної фази конфлікту. Зокрема, після воєн 1990-х років країна зіткнулася зі старінням та масовою еміграцією населення, різким падінням народжуваності, а після завершення збройних конфліктів — із наслідками воєнних втрат й тривалою депопуляцією. За даними Європейської економічної комісії ООН *(UNECE)*, у Сербії чисельність населення скоротилась у 1990 р. з 7,5 млн осіб до 6,6 млн осіб у 2024 р., тобто майже на 0,9 млн осіб (понад 12 %) [22].

Природний рух населення продовжує формувати негативну демографічну динаміку. За даними Статистичного управління Республіки Сербія, у 2023 р. в країні народилося 61 052 дитини, тоді як кількість померлих становила 97 081 особу, що сформувало природне скорочення на рівні — 36 029 осіб за один рік. У 2024 р. ситуація залишалася подібною: народжуваність становила 60 845 осіб, смертність — 98 230 осіб, а природне скорочення досягло 37 385 осіб [23].

Як зазначають дослідники *UNECE,* демографічні втрати Сербії продовжували проявлятись упродовж двох десятиліть після завершення конфліктів, що свідчить про довгостроковий характер воєнних демографічних наслідків та необхідність реалізації комплексної демографічної політики [24]. Отже, сербський досвід демонструє принципово важливу закономірність — завершення збройного конфлікту саме по собі не означає автоматичного припинення демографічного скорочення.

Результати проведеного аналізу свідчать, що демографічне відновлення України після завершення активної фази війни не може обмежуватись заходами, спрямованими виключно на стимулювання народжуваності. Виявлені зміни чисельності населення, природного руху, вікової структури, масштабів внутрішнього переміщення та зовнішньої міграції свідчать про комплексний характер демографічної кризи. Тому післявоєнне демографічне відновлення доцільно розглядати як довгострокову систему взаємопов'язаних заходів, спрямованих на відновлення його демографічного, соціального та економічного потенціалу.

Зокрема, першим пріоритетом є створення сприятливих соціальних та економічних умов (безпека, доступність житла, якісна освіта та медицина, розвинута інфраструктура, безбар'єрне середовище тощо) для повернення населення в Україну. Другим пріоритетом — підтримка народжуваності та сімей з дітьми (пільгове кредитування, розвиток мережі догляду за дітьми, поєднання професійної зайнятості з батьківством тощо). Третім — зниження передчасної смертності (відновлення медичної інфраструктури, розвиток системи реабілітації, психосоціальної підтримки, профілактики захворювань, підтримки ветеранів і осіб з інвалідністю). Четвертим — відновлення та збалансування територіальної структури населення через відновлення житла, транспортної, освітньої, медичної та соціальної інфраструктури у постраждалих територіальних громадах. П'ятим — інтеграцію ВПО та підтримку їх повернення слід розглядати як взаємодоповнювальні, а не взаємозаперечливі напрями. Шостим — формування умов для розвитку людського капіталу через інтеграцію з політикою зайнятості, освіти, професійної підготовки та регіонального розвитку. Сьомим — розвиток інструментів залучення української діаспори та підтримка зв'язків із населенням, яке тимчасово проживає за кордоном. Адже у політиці післявоєнного відновлення слід враховувати як повне повернення, циклічну міграцію, тимчасове проживання за кордоном, так і постійне поселення за межами України. Тому післявоєнне демографічне відновлення України має базуватись на переході від політики втрат до формування демографічної стійкості.

Висновки. Російсько-українська війна змінила просторову структуру населення України, спричинила безпрецедентні масштаби внутрішньої та зовнішньої міграції і демографічну кризу в країні. Масштабна зовнішня міграція, внутрішнє переміщення населення, людські втрати та погіршення демографічної структури стали основними чинниками сучасної демографічної трансформації України, оскільки країна втратила значну частину населення молодших та працездатних вікових груп, що безпосередньо впливає на перспективи післявоєнного відновлення, економічний розвиток та природне відтворення населення. Домінування ВПО і біженців у структурі постраждалого населення свідчить про необхідність розроблення комплексної державної політики щодо повернення населення, відновлення людського капіталу, стимулювання реміграції та забезпечення соціальної інтеграції громадян після завершення війни.

Дослідження трансформації демографічних процесів є важливим здобутком для формування державної демографічної політики, стратегій регіонального розвитку, програм повернення мігрантів, відновлення людського потенціалу та реалізації післявоєнної відбудови України відповідно до Цілей сталого розвитку ООН і сучасних європейських підходів з метою забезпечення демографічної стійкості.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

1. Population Europe (2023). Depopulation in Ukraine: Low fertility, high mortality and emigration. *CPC.* https://population-europe.eu/research/books-and-reports/depopulation-ukraine-low-fertility-high-mortality-and-emigration
2. State Statistics Service of Ukraine (2026). Official website. https://stat.gov.ua/uk [Державна служба статистики України (2026)].
3. United Nations Development Programme, World Bank, European Commission, & Government of Ukraine (2025). Ukraine — Fifth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5): February 2022 — December 2025. https://www.undp.org/ukraine/publications/ukraine-fifth-rapid-damage-and-needs-assessment-rdna5-february-2022-december-2025
4. World Bank (2025). Updated Ukraine recovery and reconstruction needs assessment released. https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released
5. Youtube (2026). Libanova: Migration. There are three threats. 5 million Ukrainians have left the country. Will it be possible to bring them back? https://www.youtube.com/watch?v=3nIUHOE9nN0
   [Youtube (2026). Лібанова: міграція. Є три загрози. 5 млн українців виїхали з країни. Чи вийде повернути людей?].
6. Gor, A. (2024). Men will not return to Ukraine, and the reason is not only the war: Interview with a demographer. *Telegraph*. https://news.telegraf.com.ua/ukr/obshhestvo/2024-06-05/5855994-choloviki-ne-povernutsya-v-ukrainu-i-prichina-ne-lishe-u-viyni-intervyu-z-vchenim-demografom
   [Гор, А. (2024). Чоловіки не повернуться в Україну, і причина не лише у війні: інтерв'ю з ученим-демографом. *Телеграф*].
7. Naporchuk, D. (2024). Demographic factors as a component of Ukraine's economic security under martial law: Challenges and threats. *Modeling the Development of the Economic Systems,* 4, 145—150. https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-20
   [Напорчук, Д. (2024). Демографічні фактори як складова економічної безпеки України в умовах воєнного стану: виклики та загрози. *Modeling the Development of the Economic Systems*, 4, 145—150].
8. Lytvynchuk, O., & Yurkivsky, A. (2023). Migration processes in Ukraine: threats in the conditions of the Russian-Ukrainian war. *Economics, Management and Administration*, 2 (104), 71—78. https://doi.org/10.26642/ema-2023-2(104)-71-78
   [Литвинчук, О. В., & Юрківський, О. Й. (2023). Міграційні процеси в Україні: загрози в умовах російсько-української війни. *Економіка, управління та адміністрування*, 2 (104), 71—78].
9. State Statistics Service of Ukraine. (2026). Population and migration. https://stat.gov.ua/en/topics/population-and-migration
   [Державна служба статистики України (2026). Населення та міграція].
10. United Nations (2024). Ukraine: Population drops by 10 million since Russia invaded in 2014, UNFPA reports. https://www.ungeneva.org/en/news-media/news/2024/10/99463/ukraine-population-drops-10-million-russia-invaded-2014-unfpa-reports
11. United Nations Ukraine (2025). UN Commission: Deportation and forced transfer of Ukrainian children by the Russian authorities, as well as their enforced disappearances, constitute crimes against humanity. https://ukraine.un.org/uk/311741-комісія-оон-депортація-та-примусове-переміщення-українських-дітей-російською-владою-а-також
    [Організація Об'єднаних Націй в Україні (2025). Комісія ООН: депортація та примусове переміщення українських дітей російською владою, а також їхні насильницькі зникнення є злочинами проти людяності].

12. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2026). Ukraine. https://www.unhcr.org/where-we-work/countries/ukraine
13. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2026). Ukraine situation: Funding (USD). https://www.unhcr.org/emergencies/ukraine-emergency
14. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2025). Ukraine situation. https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine
15. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2025). Operational Data Portal for the Ukraine refugee situation: Data explanatory note (revised in November 2025). https://data.unhcr.org/en/working-group/437
16. OECD (2026). Ukraine economic snapshot: Economic outlook — GDP and inflation projections, June 2026. https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/economic-surveys/ukraine-economic-snapshot.html
17. OECD (2025). International Migration Outlook 2025. OECD Publishing, Paris. https://doi.org/10.1787/ae26c893-en
18. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2026). Internally displaced persons in Ukraine. https://data.unhcr.org/en/country/ukr
19. Donmez, Beyza Binnur (2024). UN Population Fund says Ukraine's population declined by estimated 10 million since 2014. *Anadolu Agency.* https://www.aa.com.tr/en/europe/un-population-fund-says-ukraine-s-population-declined-by-estimated-10m-since-2014/3370527
20. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) (2026). Protection of civilians in armed conflict — April 2026. https://ukraine.un.org/en/316000-protection-civilians-armed-conflict-%E2%80%94-april-2026
21. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2026). World population highlights 2026. https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa_pd_2026_world_population_highlights-youth.pdf
22. Statistical Office of the Republic of Serbia (2024). Estimated population, 2023. https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/HtmlE/G20241179.html
23. Statistical Office of the Republic of Serbia (2024). Vital statistics, 2023. https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/HtmlE/G20241176.html
24. United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) (2024). Population programme. https://unece.org/population

Стаття надійшла до редакції журналу 05.08.2026
Стаття прийнята до друку після рецензування: 14.09.2026
Дата публікації: 31.10.2026

Oleksandr Parkhomenko, PhD in Geography,
Associate Professor of the Department of Ecology, Geography and Nature Management,
T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"
53 Hetman Polubotko Street, Chernihiv, 14013, Ukraine,
E-mail: sasho1979turizm@ukr.net,
ORCID ID: 0000-0001-7939-9576
Anzhela Mykhailiuk, PhD Student, Department of Socio-Economic Geography,
Ivan Franko National University of Lviv
5 Lesi Ukrainky St., Apt. 4, Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine
E-mail: kovalska_angelika_romanivna@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8141-9238

Lesia Kovalska, PhD in Geography, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Tourism Studies and Local History
Vasyl Stefanyk Carpathian National University
24 Khimikiv Street, Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine
E-mail: lesia.kovalska@cnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-7582-8249

TRANSFORMATION OF DEMOGRAPHIC PROCESSES
IN UKRAINE DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR:
CHALLENGES AND PROSPECTS FOR RECOVERY

This study examines the transformation of demographic processes in Ukraine under the conditions of the russian-ukrainian war and assesses its impact on demographic security, human capital, and the prospects for the country's post-war recovery. Extensive human losses, large-scale forced external and internal migration, declining fertility, increasing mortality, deterioration of the population's age structure, and the reduction of labour potential have intensified demographic challenges and highlighted the need for a comprehensive assessment of contemporary demographic transformations and the development of an effective state demographic policy. The aim of the study is to provide a comprehensive assessment of the transformation of demographic processes in Ukraine under the impact of the russian-ukrainian war and to substantiate the priority directions for post-war demographic recovery. The scientific novelty of the research lies in the integrated analysis of the interrelationships between natural population change, forced migration, war-related population losses, and spatial demographic transformations based on international statistical data and a comparative assessment of the post-conflict demographic experience of Serbia. The research methodology combines retrospective analysis with systems, statistical, comparative-geographical, cartographic, and forecasting methods, enabling a comprehensive evaluation of the scale of the demographic crisis and the identification of potential recovery pathways.

The findings indicate that the war has significantly accelerated depopulation, intensified distortions in the age and sex structure of the population, caused a large-scale outflow of people of reproductive and working age, and deepened regional demographic disparities. A comparative analysis with Serbia demonstrates that the demographic consequences of armed conflicts persist for decades after the cessation of hostilities, affecting population dynamics, labour resources, and socio-economic development. Based on the United Nations population projections to 2050, the study identifies possible demographic scenarios for Ukraine and assesses the risks of continued population decline. The paper substantiates the priority directions of state demographic policy aimed at facilitating the return of forcibly displaced persons, supporting fertility, preserving human capital, strengthening family policy, integrating war veterans, improving the healthcare system, and implementing a comprehensive demographic resilience policy as a key component of Ukraine's post-war recovery.

Keywords: demographic crisis, migration, refugees, population of Ukraine, war, human capital, Ukraine's recovery.